

Et studie af Christianias konsensus-demokrati

(2. udgave)

Projekt af Jakob Kærgaard
Forår 2007, RUC

Indholdsfortegnelse

Forord	4
Indledning	5
Problemfelt/afgrænsning	6
Problemformulering	7
Metode	7
- Indsamling af empiri	7
- Analyse af empiri	11
- Foretagelse af interviews	13
- Dimensionsforankring	15
Kapitel 1	15
Det stærke individ	15
- Uvished og manglende fokus	15
- Monologen og min mening	16
- Indbyrdes sammenhænge	18
Det svage system	21
- Mistillid og frustration	21
- Ingen definitioner af konsensus og proceduren	23
- Indbyrdes sammenhænge	24
- Mødelederens rolle	25
Kapitel 2	27
- Mødestrukturens historie og oprindelse	27
- Mødestrukturen i 2007	32

Konklusion	33
Videre tanker: Mulig revision af mødestrukturen	35
Abstract	39
English Summery	39
Litteraturliste	40
Bilag 1: Uddrag af observationer fra møde 1	42
Bilag 2: Uddrag af observationer fra møde 4	47
Bilag 3: Uddrag af observationer fra møde 5	52
Bilag 4: Spørgsmål til interview 2	57

Forord

København, maj 2007

Dette projekt er blevet til via min deltagelse i Christianias beslutningsproces og fællesmøder i foråret 2007. Det har været en utrolig spændende og lærerig proces, både selve deltagelsen og den efterfølgende udformning af projektet. Jeg har fundet frem til nogle for mig at se vigtige pointer, og således håber jeg også at christianitter og andre vil finde det brugbart og interessant.

Jeg vil gerne rette en stor tak til Christiania som helhed for at have fået lov til at deltage i processen. Jeg er blevet mødt med stor velvilje og interesse for projektet, og mange christianitter har stillet sig til rådighed undervejs. En særlig tak skal lyde til dem som deltog i interviewene, og en stor tak til Britta Lillesøe som har været evig behjælpelig med fremskafning af telefonnumre, fremsending af dokumenter, etc.

Med ønsker om alt godt i den kommende tid.

Jakob Kærgaard

Indledning

I marts 2007 gennemgik fristaden Christiania en meget vanskelig proces. Man skulle tage stilling til hvorvidt man ville acceptere den model for udmøntningen af Christianialoven fra 2004, som staten i form af Slots- og Ejendomsstyrelsen og Christianias forhandlingsgruppe var nået frem til.

Det eneste som for alvor stod klart i denne proces var, at uanset om man svarede ja eller nej, ville det få afgørende konsekvenser for Christianias fremtid. I et ja ville der blive oprettet en fond som skulle eje, udleje og administrere Christianias boliger, og nogle fonde som skulle stå for nybyggeri samt erhverv og sociale og kulturelle aktiviteter. I et nej ville finansminister Thor Pedersen og Slots- og Ejendomsstyrelsen gå i gang med den såkaldte ”plan B” for at udmønte Christianialoven, hvilket ville blive ensbetydende med en omfattende konfrontation og årelange tovtrækkerier i lands- og højesteret.

Der var stor indre splittelse på Christiania, om hvorvidt man skulle vælge det ene eller det andet. Ja- og nej-sigere tegnede skrækscenarier for hinanden, som enten forudsagde at Christiania med et ja ville drukne i administration og at ånden ville forsvinde, eller at folk i et nej ville blive tilbudt at købe deres egne boliger, hvad nogen ville gøre, hvilket ville føre til borgerkrigs-lignende tilstande.

De politiske dimensioner i denne situation er selvfølgelig særdeles interessante. Det som imidlertid fangede min interesse var *hvordan* Christiania nåede frem til en beslutning. På Christiania træffes beslutninger nemlig via konsensus, hvilket betyder noget ikke nærmere defineret med at man ”snakker sig frem til man bliver enige”. Dette var selvsagt meget vanskeligt i den ophedede situation, og det lykkedes først efter en marathon-række af møder som sluttede kl. halv fem om morgenen den 31. marts – dagen før svaret skulle falde.

Fra undertegnedes perspektiv var det interessante altså selve den beslutningsproces der fandt sted, og derfor blev nærværende projekt et studie i hvordan Christianias

konsensus-demokrati fungerede i denne pressede situation.

Problemfelt/afgrænsning

Mere specifikt fokuserer jeg på de sidste fem møder i marts måned, fra den 22. til den 30. marts. Dette var de mest intense møder i processen, fordi den 22. i princippet var deadline hvis man skulle svare ja, idet ja'et forudsatte at Christiania trak sine retssager mod staten tilbage, hvilket var en omfattende administrativ manøvre som ville tage noget tid. Det blev ikke til et ja på dette møde, men her begyndte den proces som fortsatte over de næste fire møder, hvor man under store vanskeligheder nåede frem til et kompromis.

Generelt var min oplevelse af disse møder, at der blev brugt utrolig megen tid og kræfter på de samme ting igen og igen. Der var megen uvished omkring det konkrete indhold i forhandlingsresultatet, og den blev ikke afklaret. Der var også megen mistro indbyrdes imellem folk, og flere beskyldninger ift. folks personlige motiver for at sige ja eller nej. Og alt dette medvirkede naturligvis til at besværliggøre processen.

Årsagerne til disse fænomener kan være mange, og én af dem er helt sikkert den pressede situation som Christiania befandt sig i, samt slet og ret en fundamental uenighed som måske dybest set bunder i, at der er nogle der gerne vil samarbejde med systemet, og nogle der ikke vil.

Det som jeg fokuserer på er imidlertid, i hvor høj grad *mødestrukturen- og kulturen* var årsag til disse fænomener. Det var min oplevelse at den måde hvorpå møderne var organiseret og foregik (strukturen), samt udlevelsen af visse grundliggende principper (kulturen), var ganske utilstrækkelige til at slå bro over de oprørte vande. Det lykkedes i sidste ende, idet der kom et kompromis, men det blev altså opnået af de tilbageværende 30 mennesker klokken halv fem om morgenen den 31. marts, og de menneskelige ressourcer som blev sat til i denne proces var betragtelige.

Min tese er at et lignende kompromis godt kunne være opnået på lettere vis, og at det altså i væsentlig grad var selve mødestrukturen- og kulturen (herefter blot omtalt som mødestrukturen) som var årsag til uvisheden og mistroen. Projektet er derfor *ikke* en undersøgelse af konsensus som ideal, om hvorvidt dette er godt eller dårligt, hvilket er en meget principiel diskussion. Derimod er det *måden hvorpå man opnår konsensus* som er i fokus - altså de strukturelle og sociale overenskomster der er omkring hvordan man træffer beslutninger. Projektet vil bestræbe sig på at afklare, hvilken betydning disse havde for opnåelsen af et kompromis.

Derudover vil jeg prøve at afklare hvordan denne mødestruktur er opstået, altså hvorfor den er som den er, og hvilke idealer den bygger på. I hvilken grad har den ændret sig igennem tiden, og er den tilstrækkelig for det Christiania som findes i 2007?

Således bliver problemformuleringen som følger:

Problemformulering

1. Hvilken betydning havde mødestrukturen for opnåelsen af et kompromis (konsensus), i den proces som Christiania gennemgik fra 22. til 30. marts 2007?
2. Hvad er årsagerne til at mødestrukturen er som den er, og er den tilstrækkelig for det Christiania som findes i 2007?

Metode

Indsamling af empiri:

Dette projekt er blevet til via en benyttelse af to forskellige forskningsmetoder:

Deltagende observation og aktionsforskning. Jeg har i forhold til metoden ladet mig inspirere væsentligt af bogen ”Deltagende Observation” af Søren Kristiansen og Hanne Kathrine Krogstrup, som selvsagt omhandler den første af disse metoder, men som også kort behandler aktionsforskningen.

Den deltagende observation er en metode som primært bruges indenfor antropologien og sociologien, hvor forskeren tager ud og bliver ”en del” af det felt han eller hun undersøger. Deltagende observations videnskabsteoretiske fundament er fænomenologien, og det som denne finder interessant er ”at *forstå* menneskers handlinger og adfærd ud fra aktørernes eget, subjektive perspektiv.” (Kristiansen, 2005:14).

Aktionsforskningen kan ses som en afart eller udbygning af deltagende observation, idet dens formål rækker videre. Som Tore Jacob Hegland citeres for at sige i Deltagende Observation: ”Sammen med forskningssubjekterne – og modsat det distancerede forhold mellem forsker og forskningsobjekt i traditionel forstand – søger han (forskeren) at ændre de eksisterende forhold i retning af en subjektivt set ”bedre” tilstand. Forskningsprojektets primære hensigt er netop denne ændring eller aktion, og som et sekundært biprodukt kommer de akkumulerede og eventuelt generaliserbare erfaringer mht. forandringsprocessens forløb, dvs. forskningsresultat” (Hegland, 1981:66).

Til at begynde med var det den deltagende observation jeg benyttede mig af. Da jeg tog ud på Christiania i starten af februar var jeg således meget bevidst om *ikke* at vide hvad jeg ledte efter, for som Jan Ovesen citeres for at sige i Deltagende Observation: ”... hvis man i forvejen alt for nøje har bestemt sig for, hvad man vil finde ud af, er der en vis risiko for, at man kun vil finde det, man netop ledte efter, og så kunne man lige så godt være blevet hjemme.” (Ovesen, 1989:90) Jeg forholdt mig derfor åben og nysgerrig og bestræbte mig på at tale med så mange mennesker som muligt.

Temmelig hurtigt gik det op for mig, at det var den beslutningsproces som Christiania befandt sig i som var det interessante, og jeg målrettede projektet til at

koncentrere sig om den. Jeg gik til de mange møder og talte med både tilhængere og modstandere af det foreliggende forhandlingsresultat, og hele tiden undervejs tog jeg notater omkring hvad jeg så, hørte og oplevede.

Den rolle jeg indtog i denne proces er den som Kristiansen og Krogstrup kalder ”deltageren som observatør” (Kristiansen 2005:105). Denne rolle betyder at forskeren deltager i feltet samtidig med at vedkommende observerer det, og tydeligt betoner sin forskningsmæssige interesse overfor aktørerne¹.

Ved de møder som udgør empirien for projektet, møderne fra 22. til 30. marts, var jeg dog i udgangspunktet mindre deltagende, idet jeg ikke interagerede meget med folk, men havde nok at gøre med at tage notater. Det var store fællesmøder hvor der skete meget, og udover korte ordvekslinger fra tid til anden var jeg koncentreret om at skrive ned. I notaterne fokuserede jeg på to ting: Dels hvad der blev sagt i mikrofonen (møderne fungerede ved at folk skrev sig på en taler-liste og derefter én efter én gav udtryk for deres holdninger) og dels salens reaktioner, tilråb og stemningen i det hele taget. Naturligvis kunne jeg ikke ordret gengive hvad folk sagde, eller hvad der helt præcist skete til et møde med 300 mennesker, men jeg bestræbte mig på at indfange essensen.

Ved disse møder skete der imidlertid noget som til dels ændrede min rolle og formålet med projektet. Indtil da havde jeg primært været fokuseret på at *forstå* de ting der skete omkring mig, men ved slutningen af det tredje møde opstod der en situation, hvor det daværende udkast til Christianias svar var blevet forkastet, og ingen så ud til at orke at formulere et nyt. Der var en aldeles opgivende stemning, og jeg følte da en tilskyndelse til at tilbyde min hjælp. Det var ved denne lejlighed at *aktionen* kom i centrum for mit virke, i modsætning til den tidligere deltagende *observation*, og den ”subjektivt set bedre tilstand” som jeg søgte at ændre de eksisterende forhold i retning af (jf. Hegland, 1981:66) var produktionen af et svar, som rummede alle de forskellige indsigelser der var kommet op på mødet. Jeg

---

¹ I modsætning til rollen som ”total deltager” hvor forskeren holder sin identitet skjult.

betragtede altså selve opnåelsen af et kompromis som et gode og som et mål i sig selv, og jeg søgte at nå dette ved en hensyntagen til ”helhedens interesse”. Ydermere forsøgte jeg at formulere et svar der var så positivt og åbent som muligt, idet jeg tænkte at det så ville være sværere for myndighederne at tage det som et nej og derved legitimere deres plan B, hvis dette skulle være deres hensigt. Med denne handling trådte jeg altså ned fra ”objektivitetens tinde” og ind i aktionsforskerens rolle¹.

Det er klart at denne aktive deltagelse i processen har påvirket projektet. Jeg observerede nu ikke blot christianitterne i processen, jeg mærkede den også på min egen krop. Der er naturligvis både fordele og ulemper ved dette. På den ene side gav det mig en meget direkte oplevelse af hvordan mødestrukturen fungerede, hvilket har givet mig nogle indsigter som jeg ellers ikke tror jeg ville have fået. På den anden side er der den fare, at det har fået mig til at fokusere på min specifikke oplevelse af processen, nemlig at den var opslidende og langsommelig. Dette tror jeg nu ikke der er tvivl om at den var; som en af christianitterne sagde til mig efter det sidste møde: ”Tænk at du holdt ud sammen med sådan en flok masochister, jeg ville nok have sagt ”hej med jer””. Således tror jeg primært min deltagelse virkede til at forstærke oplevelsen af det der var.

Der hvor det imidlertid kan have haft en betydning er i forhold til, at jeg har deltaget i processen på det allermest pressede tidspunkt. Og ved så at dykke ekstra meget ind i denne proces, har jeg måske haft sværere ved at forstille mig hvordan

---

¹ Det udkast jeg skrev blev sammen med andre udkast en del af den videre proces, og endte altså med et endeligt kompromissvar om morgenen den 31. marts. Af denne proces lærte jeg noget meget væsentligt omkring hvordan Christiania fungerer; nemlig at det er en evigt fortløbende proces, hvor den enkelte af og til føler en tilskyndelse til at gøre noget, hvad vedkommende så gør, men hvor det stykke arbejde man laver bliver hvirvlet ind i den samlede proces, og dermed ofte bliver til noget ganske andet end det man oprindeligt havde tænkt. Jeg oplevede det som en meget direkte øvelse i ikke at være for knyttet til de forventede resultater af et givet stykke arbejde.

mødestrukturen kunne fungere hensigtsmæssigt i en mere fredelig situation. Derfor må analysen af mødestrukturens konsekvenser også ses specifikt i forhold til den pågældende beslutningsproces.

Man kan i den forbindelse også spørge om det var ”fair” kun at studere mødestrukturen i denne pressede situation. Det vil jeg mene at det var. Det er muligt at en struktur fungerer fint i fredstid og når folk er enige, men hvis den ikke dur i krisetider så nytter det ikke så meget. Og derfor var det måske i virkeligheden det ideelle tidspunkt at studere den på.

Analyse af empirien:

I forhold til analysen af møderne læste jeg først mine observationer grundigt igennem nogle gange. På baggrund af dette kom jeg frem til nogle kategorier af ”fænomener” som fandt sted på møderne, og som virkede problematiske mht. at komme frem til en beslutning. Der var 4 sådanne:

1. Et manglende fokus – hvad blev der egentlig talt om?
2. En generel uvished om konkrete ting i forhold til forhandlingsresultatet.
3. En udpræget mistillid.
4. Frustrationer og afmægtighed.

Dernæst søgte jeg efter træk eller ”funktioner” ved mødestrukturen som kunne forklare forekomsten af disse fænomener, og der fandt jeg 5 som jeg kalder følgende:

1. Monolog-kulturen.
2. ”Min mening”-princippet.
3. En manglende definition af konsensus.
4. En manglende definition af beslutningsproceduren.

5. Mødelederens rolle.

Herefter gik jeg i gang med at analysere i detaljer på sammenhænge imellem funktioner og fænomener. Her er det naturligvis muligt at der er flere funktioner, hvis betydning jeg har overset, eller på et mere generelt plan at der er strukturer og sammenhænge som er undgået min opmærksomhed, men dette var altså hvad jeg fandt frem til.

Med hensyn til monolog-kulturen og ”min mening”-princippet betydning for afklaringen af uvished har jeg benyttet teologen og politikerens Hal Kochs (1904-63) teori om demokrati som dialogisk livsform. Koch betoner betydningen af gennem samtale at tilstræbe en fælles forståelse af en given konflikt, og derigennem hæve sig over magtkampen som han ser som et lavere udviklingsniveau (Koch 1981:16-17). Kochs teori må ses i lyset af hans rødder i teologien og kirkens liv, og af det faktum at hans bog ”Hvad er demokrati?” er skrevet umiddelbart efter 2. verdenskrig. I lyset af krigens ødelæggelser må behovet for at kunne tale sammen have fremstået altafgørende vigtigt, og det på en måde som kunne bibringe forståelse og forsoning. Således er Kochs tilgang til demokrati og politik måske også noget idealistisk, men hans betoning af samtals betydning for forståelse virker universel.

Denne understreges også af Jürgen Habermas (f. 1929) for hvem samtals første formål er at skabe forståelse. I hans ideale samtalsituation er målet ikke at opnå noget udenfor samtalen, det er ikke *strategisk*, men derimod *performativt* – at skabe forståelse (Thyssen 1994:64-65).

I fremstillingen af analysen og dens resultater har jeg valgt at samle hovedparten af mine eksempler i bilagene. Bilag 1-3 rummer således uddrag af mine noter fra møderne 1, 4 og 5 i processen. Jeg udvalgte disse passager da de rummer hovedparten af de eksempler jeg anvender. Når jeg refererer til disse bilag vil jeg gøre det ved at skrive f.eks. (bilag 1:36n) = bilag 1, side 36 nederst. De steder hvor jeg havde skrevet navnet på den der talte, har jeg ændret dette til (eksempelvis)

”Christianit Q”. De steder hvor der ikke er angivet en person efter tankestregen, betyder det at jeg ikke kendte navnet på taleren.

Foretagelse af interviews:

I projektets anden del vil jeg forsøge at efterspore årsagerne til den nuværende mødestruktur. Til dette formål benyttede jeg nogle gruppeinterviews, med nogle af de christianitter som har været med siden begyndelsen af 70’erne. Min tilgang til disse interviews var meget den samme som med observationerne, hvor jeg altså forsøgte at forholde mig åben til at begynde med og først senere snævrede perspektivet ind. Det første interview var således temmelig ustruktureret, idet jeg blot spurgte generelt til konsensus-idealet og mødestrukturens opståen og historie på Christiania, og i vid udstrækning gav interviewpersonerne tid til at tale.

Herefter havde jeg to dage til det næste interview, og i denne periode udviklede jeg min forståelse på baggrund af det første interview og udarbejdede nogle mere præcise, til dels hypoteselignende spørgsmål. Det andet interview var således væsentlig mere fokuseret, og jeg tog også markant mere styring i dette interview. Dette var nødvendigt idet interviewpersonerne havde meget at sige, også om ting der ikke var relevante for min problemformulering (hvilket i øvrigt også gjaldt det første interview). Så hvis jeg ville have svar på mine spørgsmål blev jeg somme tider nødt til at skære igennem.

Begge interviews bestod af tre christianitter, hvor jeg tilstræbte at de havde et så forskelligt ideologisk ståsted som muligt. Argumentet for at lave gruppeinterviews var i denne sammenhæng, at hvis én huskede forkert med hensyn til noget som skete i ’77, så kunne de andre korrigere det med det samme. Samtidig ville tingene formentlig være lettere at genkalde sig, hvis de sad sammen med mennesker som de også var sammen med dengang. Begge interviewene foregik i en have hos én af deltagerne fra det første interview. Ingen deltog i mere end ét interview.

Det andet interview skulle egentlig have haft fire deltagere, hvoraf én var en tidligere christianit som flyttede i starten af 90'erne. Vedkommende og én af de nuværende christianitter meldte desværre fra, men en ekstra kom til i sidste øjeblik, og således blev der også tre i dette interview. Efter at andet interview var afsluttet og jeg gik og ryddede op, ankom den nuværende christianit som havde meldt fra. Dette blev til et spontant tredje enkeltpersonsinterview, hvor jeg – lidt fra hoften – testede de hypoteser som jeg havde raffineret under det andet interview. Samtlige interviews blev i øvrigt optaget på diktafon.

Man kan diskutere hvor meget det er muligt at sige på baggrund af to gruppe- og et enkeltpersonsinterview, og det er klart at flere interviews ville have styrket validiteten af denne del af projektet. Dog var baggrunden mere end blot tre interviews, idet jeg på dette tidspunkt havde fulgt Christianias proces intensivt i to en halv måned. Jeg havde talt med mange andre end deltagerne i interviewene og havde derfor på dette tidspunkt også kendskab til mange forskellige forhold på Christiania. Jeg havde en begyndende fornemmelse af ”hvordan tingene fungerer” – skønt denne efter sigende tager flere år at udvikle fuldt ud – og havde derfor også forudsætningerne for at tolke mere nuanceret på interviewene, end jeg ville have haft to måneder forinden. Men metoden er bestemt ikke skudsikker, og denne del af projektets konklusioner må tages med et vidst forbehold.

Endelig kan man stille spørgsmålstegn ved brugen af mennesker som historisk kildemateriale. Den menneskelige hukommelse kan ændre sig over tid, og det ville selvfølgelig have været godt at have en nedskreven kilde fra Christianias begyndelse som beskrev mødestrukturen. Men det har ikke været mig muligt at finde en sådan, så den information der er, befinder sig nu engang i hovederne på de mennesker som var tilstede.

De spørgsmål som jeg benyttede mig af ved det andet interview er vedlagt som Bilag 4. Jeg stillede dem ikke ordret og heller ikke i den opstillede rækkefølge, men jeg stillede dem alle i løbet af interviewet. I kapitel 2 vil jeg desuden skitsere en

model, hvor jeg, dels på baggrund af observationerne af møderne og dels af interviewene, har forsøgt at illustrere de indbyrdes sammenhænge imellem de forskellige fænomener og funktionerne ved mødestrukturen, samt at vise hvilke idealer der ligger bag.

Afsnittet ”Videre tanker: Mulig revision af mødestrukturen” efter konklusionen er mine overvejelser – med udgangspunkt i projektet – omkring hvorvidt og hvordan mødestrukturen kunne forbedres. Jeg gennemgår 5 områder som jeg mener man med fordel kunne revidere for at opnå en mere effektiv og smertefri beslutningsproces. Dette afsnit hviler på resten af projektet, men er dog et resultat af mine rent subjektive overvejelser.

Dimensionsforankring:

Via projektets behandling af Christianias mødestruktur/kultur og anvendelsen af Hal Kochs teori om demokrati som livsform, og via anvendelsen af deltagende observation/aktionsforskning og den historiske analyse, forankres projektet i dimensionen Historie & Kultur.

Kapitel 1

Det stærke individ

Uvished og manglende fokus

Som nævnt i problemfeltet oplevede jeg et meget diffust fokus i debatten på

fællesmøderne. Folk talte om mange forskellige ting, og sjældent i direkte relation til det den foregående taler havde sagt. Der var også en grundlæggende uvished omkring flere konkrete emner. Som illustreret på bilag 2 blev diskussionen af visse centrale emner – i dette tilfælde Christianias retssagers mulige opsættende virkning på salget af byggegrunde¹, og Realdania fondens intentioner² – spredt ud over hele mødet. Og der kom ingen afklaring på disse spørgsmål, ingen konklusioner, og diskussionerne om dem fortsatte på det næste møde.

Det er klart at det, at folk taler mere eller mindre tilfældigt om dette og hint uden at holde sig til en konkret problemstilling, gør hele beslutningsprocessen meget ineffektiv og tidskrævende. Og det er naturligvis et problem i en presset situation. Samtidig havde det, at disse tvivlsspørgsmål ikke blev afklaret, væsentlig indflydelse på opnåelsen af kompromisset. Der var i vid udstrækning simpelthen ikke klarhed om hvad folk sagde ja eller nej til, hvilket skabte stor usikkerhed og frygt for begge dele.

I denne del af rapporten vil jeg undersøge i hvilken grad mødestrukturen var årsag til disse fænomener.

Monologen og ”min mening”

I forhold til mødestrukturen er der to ”funktioner” som jeg kunne identificere som væsentlige for uvisheden og det manglende fokus. Det er monolog-kulturen og ”min mening”-princippet. I det følgende vil jeg redegøre for disse funktioner.

De fællesmøder som jeg deltog i i processen foregik alle ved, at der var en

---

¹ Uvisheden gik på om Slots- og Ejendomsstyrelsen kunne sælge byggefelterne på Christiania, hvis man sagde nej og kørte retssagerne mod staten, eller om retssagerne ville blokere for dette.

² I det foreliggende forhandlingsresultat skulle Realdania Fonden oprette Christianias Boliglaboratorium som skulle finansiere et vist antal m² alternativt og bæredygtigt nybyggeri på Christiania.

mikrofon og en ordstyrer, og så blev folk skrevet på en talerliste og fik ordet én efter én. Dette kan aflæses af observationerne fra møderne (bilag 1-3), hvor ting skrevet efter tankestregen er hvad der blev sagt i mikrofonen.

Denne monolog-kultur var grundstrukturen på møderne. Den gik i opløsning af og til (bilag 1:43n; bilag 3:52n-53ø, 55ø-n), enten på grund af regulært kaos, eller fordi den blev midlertidigt tilsidesat for at lave en håndsoprækning eller revidere et dokument, etc. Men hvad der end afbrød den, så var det hele tiden den mødeform man vendte tilbage til. Det virkede fuldstændig selvfølgeligt, at det var sådan fællesmøder foregik på Christiania.

”Min mening”-princippet virkede lige så selvfølgeligt, men det afslørede sig kun lejlighedsvis. Det skete ved at en taler f.eks. talte meget længe, var meget vred, eller talte væk fra det som var mødets overordnede emne. Folk begyndte da at protestere, hvorefter taleren kunne sige noget i retning af ”jeg siger bare *min* mening – og det har jeg lov til!”. Dette skete ved møde 1 (bilag 1:46ø), og møde 4 (bilag 2:48m-n)

og ved møde 3:

(...) (Taleren er ret ophidset) Protester fra salen. Hun vil tale ud, går hjem bagefter, siger hun. (...)

I to af disse tilfælde, og til dels ved møde 4, fik taleren lov til at tale færdig. Det lod til at retten til at sige sin mening var en noget nær ukrænkelig ret, som den enkelte kunne påberåbe sig, og som jeg i øvrigt også oplevede udenfor møderne. Insisterede en person på denne ret, holdt folk som regel inde med deres protester. Der lod også til at ligge i det, at folk skulle kunne deres mening i fred, og at man derfor ikke kunne kræve at de ændrede den – heller ikke nødvendigvis overfor det gode argument.

Indbyrdes sammenhænge

Monolog-kulturen og ”min mening”-princippet kan tolkes som væsentlige årsager til det manglende fokus. Når folk først har mikrofonen, er de fysiske rammer tilstede for at de kan udtrykke sig om dette og hint, og folks accept af ”min mening”-princippet sikrer at de også gør det. Og til et møde med 200 mennesker betyder det meget hvad der bliver sagt i mikrofonen, så når talerne kommenterer op til 4-5 problemstillinger ad gangen, ofte fra deres meget subjektive perspektiv, bliver møderne temmelig diffuse. Denne form sikrer selvfølgelig at man får vendt hver en sten i debatten, men omvendt virker den uhensigtsmæssig i forhold til at afklare konkrete uvisheder.

Hvis en person f.eks. fremførte en påstand som der kunne være delte meninger om, så tillod strukturen simpelthen ikke, at den som måtte have et relevant modargument kunne replicere med det samme. De måtte skrive sig på talerlisten og så gik der en time før de kom på, og dette gjorde (som bilag 2 viser) at der kørte flere forskellige diskussioner sideløbende med hinanden, uden at nogen af dem blev effektivt afklaret. Monolog-kulturen gjorde det simpelthen vanskeligt at der kunne opstå dialog, og at man kunne tale ned i tingene og få uvisheden afklaret.

Der var situationer hvor en taler blev udspurgt af nogen fra forsamlingen, eller hvor en taler bad nogen om at afklare noget, og hvor der således kørte en kort ping-pong. Men det skete ikke ofte, og det lod primært til at foregå imellem folk som var relativt enige. I de situationer hvor folk havde en forskellig opfattelse af noget, kom den enten til udtryk som diskussion og skænderi, eller også gled folk af på konflikten, eller også kom den til udtryk som forskellige påstande ytret i mikrofonen eller rundt omkring på mødet. Der opstod ikke fælles klarhed omkring flere af de konkrete uvisheder som var relevante for kompromisset, som f.eks. spørgsmålene omkring Realdania.

Igen kan der være mange årsager til dette, men min tolkning er at ”min mening”-princippet spillede en væsentlig rolle. At folk i nogle henseender havde dannet sig en

mening om et givent emne og simpelthen ikke var interesserede i at ændre den.

Dette gør det naturligvis svært at skabe en fælles forståelse. ”Min mening”-princippet forhindrer det på et rent bevidsthedsmæssigt plan og monolog-kulturen forhindrer det på det fysiske. Måske kunne man endda sige at monolog-kulturen er manifestationen af ”min mening”-princippet. At princippet om at folk skal kunne have deres mening i fred, giver sig udslag i en struktur hvor den enkelte kan udtrykke sin mening igennem en mikrofon, men ikke behøver sætte denne mening på spil i en dialog. Som én af interviewdeltagerne sagde på et tidspunkt i forbindelse med alternative mødeformer: ”Det *er* jo et frit lille land dette her (Christiania), og vi *kan* jo ikke tvinge nogen til noget”. Det bør man selvfølgelig ikke nej, men det bliver et argument for ikke at ville gå i dialog, så bliver det et problem, for så finder man aldrig ud af hvad uenigheden egentlig bunder i.

Hal Koch beskriver i ”Hvad er demokrati?” hvordan der grundlæggende set findes to måder at løse en konflikt på: ”1) man kan slå sig til rette (...) 2) man kan tale sig til rette, hvilket vil sige, at man gennem en *samtale* mellem de stridende parter søger at få sagen alsidigt belyst, og at de samtalende parter virkelig bestræber sig for – det må ikke glemmes – gennem samtalen at nå til en rigtigere og rimeligere forståelse af konfliktens problem.” (Koch, 1981:16)

Som nævnt minder Hal Kochs beskrivelse meget om Jürgen Habermas’ ideale samtalsituation. Den ideale samtalsituation er rettet imod forståelse, og ikke mod at opnå noget udenfor samtalsituationen (Thyssen, 1994:64). En sådan samtalsituation er naturligvis netop et ideal, men hvis der ikke er et gensidigt ønske om forståelse hos de stridende parter, så er det netop strid der bliver resultatet. Som Koch skriver: ”Det er samtalen (dialogen) og den gensidige forståelse og respekt, som er demokratiets væsen. Hvor dette glipper, vil man uvægerligt falde tilbage til magtkampen.” (Koch 1981:16-17)

Pointen er at hvis der ikke er dialog, så kan der kun vanskeligt være forståelse¹. Og dels gav monolog-kulturen ikke plads til dialog, dels udvirkede ”min mening”-princippet at mange slet ikke var interesserede i forståelse. Og når der ikke kan opstå forståelse og klarhed omkring konkrete uvisheder, så er det naturligvis vanskeligt at indgå et kompromis.

Dog, som en af interviewpersonerne sagde, så foregår der selvfølgelig dialog på Christiania udenom møderne, om de ting som skal besluttet. Så selv om der måske ikke er dialog på møderne, så finder den sted. Men at dømme efter situationen på møderne har den åbenbart ikke formået at bibringe forståelse, hvilket enten kunne tyde på at dialogen er temmelig sparsom, eller at den primært finder sted imellem folk som deler de samme synspunkter, eller – måske mest af alt – at ”min mening”-princippet også er virksomt udenfor møderne.

I øvrigt kan man indvende at det politiske liv i Danmark heller ikke er præget af den store forståelse, og hvorfor skulle det så være det på Christiania? Det er ikke mange politiske debatter hvor den drivende kraft er et ønske om en fælles forståelse. Manglende forståelse – og manglende vilje til forståelse – er selvfølgelig et problem både for Danmark og Christiania, men jeg vil mene at det er et størst problem for Christiania. For i Folketinget behøver man i princippet ikke at forstå sin modstander hvis bare man er flest, for så kan man tage en afstemning, og så er det overstået. Ikke særlig demokratisk i Hal Kochs øjne, men effektivt.

Men når man opererer med konsensus som man gør på Christiania er forståelse en absolut nødvendighed. Når man skal træffe beslutninger i enighed, så bliver det meget vigtigt at kunne nå frem til den enighed. Og hvis man hverken kan eller vil forstå hinanden, eller forstå sagens egentlige problem, så bliver det svært.

Sammenfattende kan man sige at monolog-kulturen og ”min mening”-princippet

---

¹ Naturligvis kan man godt læse en bog og opnå forståelse. Men i et lokalsamfund som Christiania spredes forståelse fra mund til mund, og derfor er dialogen essentiel.

ser ud til at være årsagerne til det manglende fokus på møderne. De er *ikke* årsager til uvisheden; den kan være et resultat af sagens kompleksitet eller af upræcise informationer. Men monolog-kulturen og ”min mening”-princippet forhindrer uvisheden i at blive afklaret.

Det svage system

Mistillid og frustration

De andre fænomener jeg observerede på møderne er dem jeg kalder ”mistilliden og beskyldningerne” og som en konsekvens af dem ”frustrationen og afmagten”.

Mistillid og mistro kom til udtryk i flere sammenhænge, blandt andre i forbindelse med den udvikling der foregik på møderne. Når noget var ved at blive besluttet, eller man var ved at komme et skridt videre, fløj der ofte beskyldninger om ”manipulation” gennem luften. F.eks. ved møde 1 da det første kompromis-forslag kom på banen:

Dette er en politisk manøvre. En lille elite styrer. Ja-sigerne klapper hinanden på lårene!

og lidt efter: Kompromisset, fuck det, det var manipulation. Vi må tage stilling til statens tilbud.

Og på møde 2: (Mødelederen forsøger at slå nogle af de forskellige forslag sammen)
Én i nærheden af mig siger ”manipulation – hvad fanden foregår dér!?”

Men mistroen var også udpræget i forhold til forhandlingsgruppens arbejde, eks ved

møde 1:

Jeg siger JA! Til et stort NEJ! Forhandlingsgruppen sætter dagsordner.

Og ved møde 3 hvor det blev til en direkte anklage mod én fra forhandlingsgruppen:

Kaos. Én råber til Christianit X: ”Sandheden er at du siger ja til normalisering, nedrivning af huse, (...)” Og Christianit X svarer: ”Sådan er det herude, folk aner ikke hvad de diskuterer om”.

Christianit Xs svar illustrerer det andet fænomen, nemlig frustrationen og afmagten som følger af beskyldningerne. Dette illustreres også ved møde 1 af et andet medlem af forhandlingsgruppen:

(Læser noget op som blev skrevet i eftermiddags.) Har kæmpet mit voksne liv for CA. Nu bliver jeg tilsvinet.

Endelig kom frustrationen også til udtryk som en generel træthed ved processen (bilag 2:51m).

Dette er blot nogle af eksemplerne, og disse fænomener kom også til udtryk i andre sammenhænge end de her nævnte. Der var naturligvis også eksempler på tillid og ros, men mistroen var et væsentligt træk ved debatten, og det er klart at det besværliggør beslutningsprocessen hvis man ikke stoler på de andres reelle hensigter, eller er blevet frustreret over beskyldninger som man føler er uberettigede. I det følgende vil jeg fremhæve de funktioner ved mødestrukturen som jeg mener kan være med til at forklare disse fænomener.

Ingen definition af konsensus og proceduren

Der er to af mødestrukturens funktioner, som virker som medvirkende til mistilliden og frustrationen. Det er den manglende definition af begrebet konsensus, og den manglende definition af beslutningsproceduren.

Christiania træffer beslutninger ud fra princippet om at folk skal være enige, ud fra det de kalder ”konsensus”. Men der er ikke konsensus om hvad konsensus er. Forskellige forsøg på at definere konsensus i løbet af møderne illustrerer dette (bilag 1:42n, 44ø, 44n, og møde 2 som begyndte med flere indledende bemærkninger omkring konsensus.)

Beslutningsproceduren er heller ikke defineret. Det vil sige, der er for det første ikke enighed om hvad konsensus er, men heller ikke om hvordan man når frem til det. Dette illustreredes f.eks. ved den vejledende afstemning som nogle christianitter arrangerede i løbet af marts måned. Afstemningen var ikke besluttende og havde altså kun til formål at skabe et overblik, men der var aldrig tidligere blevet arrangeret afstemninger på Christiania, og nogen opfattede det som et kupforsøg imod konsensus. Andre synes det var en god idé, og atter andre var ligeglade.

Ligeledes skildrer bilag 1, hvordan begyndelsen af møde 1 var én lang bestræbelse på at finde en beslutningsform. Der blev foreslået forskellige modeller, men efter et stykke tid gled mødet over i den grundlæggende form, monolog-kulturen, hvor der blev snakket løst og fast om forskellige aspekter af situationen. Bilag 3 viser hvordan møde 5 flere gange var ved at gå i opløsning, og hvordan kampen om at formulere det endelige dokument til tider foregik oppe ved møderlederbordet, til tider igennem mikrofonen og til tider ved at en udvalgt gruppe sad og rettede det igennem. Og der var ingen forudbestemt orden omkring dette, rammerne blev skabt fra øjeblik til øjeblik.

Indbyrdes sammenhænge

Den manglende definition af konsensus gjorde at alle forsøgte at definere det til deres egen fordel. Ja-sigerne beskrev det således overvejende som at ”man må bøje sig mod hinanden”, etc., mens nej-siden mere ytrede sig med ”man aftaler hvis man bliver enige, ellers ikke”. Dette kan tolkes som en følge af at hvis man ikke opnåede enighed, og der derfor ikke kom noget svar, ville myndighederne automatisk tolke det som et nej. Ja-siden var derfor afhængig af et kompromis, mens nej-siden i princippet kunne nøjes med at konstatere at man ikke kunne blive enige. Den manglende definition resulterede således i en magtkamp hvor konsensus-idealet blev taget som gidsel af begge parter, hvilket naturligvis ikke var befordrende for at nå frem til et kompromis.

Dernæst er der den manglende definition af proceduren, og den virker endnu mere problematisk. For når der ikke er nogen klare spilleregler for hvordan beslutninger bliver taget, så er der ingen rammer omkring magtkampen. Hal Koch vil så mene at det netop handler om at undgå magtkampen ved at tilstræbe forståelse, og det bør man da bestemt også forsøge. Men her vil jeg mene at Koch er for idealistisk, for det urealistisk at tro at man kan undgå magtkampe. Der gives situationer hvor forståelse ikke er mulig, eller hvor den er tilstede, men ikke nødvendigvis fører til enighed.

Magtkampe er altså en del af den menneskelige eksistens, og spørgsmålet er snarere hvordan de udkæmpes. Hvis der findes nogle klare spilleregler omkring dem, og i hvert fald hovedparten af deltagerne kender og accepterer disse spilleregler, så kan de afgøres nogen lunde civiliseret. Hvis reglerne derimod mangler, er der ingen der aner hvordan og hvornår beslutningerne bliver taget, og da ingen har noget klart mandat til at gøre noget, andet end det de får af mødet i en given situation, kan ting kun ske ved at nogen bare gør det. Dette skaber naturligvis stor mistro og frygt for at de andre skal trække noget ned over hovedet på én, og så flyver beskyldningerne hurtigt. Og derfra

er der ikke langt til åben strid, frustrationer, afmagt og desillusion.

På mange måder ser det ud til at Christianias mødestruktur egentlig bygger på nogle meget idealistiske principper som ikke er langt fra Hal Koch. Hele idéen med at tale sig frem til enighed om tingene, må forudsætte at man lytter til og prøver at forstå hinanden. Som jeg har argumenteret for er dette lettere i en dialog end under den nuværende form, men hvis man formår at lytte og forstå kan strukturen (eller rettere anti-strukturen) sikkert fungere – hvis ikke er den håbløs. Med sine udefinerede rammer skaber den simpelthen ikke rum for, at en magtkamp kan udfolde sig på civiliseret vis.

Endelig kan man sige at beskyldningerne om manipulation og kupmageri sjældent giver meget mening, når der ikke er en defineret struktur, for hvad er det man kopper? I forhold til proceduren er der ikke nogen, så det eneste man egentlig kan kuppe er konsensus. Men konsensus er heller ikke defineret, så hvornår man har det, og hvis man ikke ved det hvornår man kopper det så?

Som en sammenfatning af dette afsnit kan det siges, at de manglende definitioner af konsensus og proceduren skaber en stor usikkerhed om hvornår og hvordan beslutninger bliver taget, hvilket fører til angst og mistro og dernæst til beskyldninger, som dernæst fører til frustrationer/afmagt. Frustrationen er naturligvis også et resultat af den generelle ineffektivitet ved møderne, men ineffektiviteten er igen et resultat af de manglende definitioner – idet det naturligvis er tidskrævende og besværligt hele tiden at skulle skabe rammerne på ny.

Mødelederens rolle

Ved samtlige af de fællesmøder som jeg deltog i var der også en mødeleder. Denne mødeleder lod til at have den funktion at opsummere og i nogen grad konkludere undervejs, samt at holde nogenlunde orden på mødet og få det videre i kritiske

situationer. Dette lykkedes med forskellig grad af succes i løbet af møderne (bilag 1:42-45, bilag 2:51ø, bilag 3:52n-53ø, 55m-n). Men de beføjelser og begrænsninger som lå i denne rolle var heller ikke defineret.

Mødelederens rolle er ganske væsentlig, idet man f.eks. kunne spørge – både i forhold til uvisheden og det manglende fokus – hvorfor vedkommende ikke lagde en dagsorden og sagde: ”Nu snakker vi om det og kun det”. En stærk mødeleder kunne have kaldt 3-4 mennesker fra ja- og nej-siden op til mikrofonen for at afklare f.eks. spørgsmålene omkring Realdania. Hvorfor skete det ikke?

Der er flere mulige svar på dette spørgsmål. Et er at det simpelthen var for sent på dette tidspunkt og der bare skulle laves et kompromis, men det vil jeg tilbagevise, for som sagt var kompromisset et resultat af folks forståelse – og manglende forståelse – så det var stadig relevant at prøve at afklare uvisheden. En væsentlig del af forklaringen er, tror jeg, at mødelederen for at afklare de forskellige spørgsmål, måtte have styret debatten meget konsekvent, og ville således have udfordret ”min mening”-princippet. Og dette princip er som vist meget stærkt.

Dernæst er der det faktum at mødelederen pga. de manglende definitioner ikke har noget egentligt mandat, andet end det som vedkommende får af mødet fra øjeblik til øjeblik. Vedkommende har ingen struktur at læne sig op ad, ingen procedure at følge, udover monolog-kulturen. Men monolog-kulturen er ikke i stand til at træffe beslutninger, den kan kun få tingene vendt, så når der i sidste ende skal drages nogle konklusioner, er det ofte mødelederen der må gøre det. Og dette kan kun gøres ud fra en fornemmelse af ”hvad stemningen er til”. Dette er naturligvis nemt nok i en situation hvor der er bred enighed, men når splittelsen råder bliver det svært. Og hvis mødelederen så forsøger med nogle forskellige tiltag for at komme videre, bliver vedkommende en oplagt skydeskive for beskyldninger om manipulation. Dette ses f.eks. af citatet fra møde 2 (projektets side 21n) og bilag 3:53n, 54m.

Resultatet er at mødelederrollen bliver meget vanskelig at udfylde. Den er som sådan også en funktion ved mødestrukturen, men en funktion som er meget påvirkelig

af de øvrige funktioner. ”Min mening”-princippet yder modstand hvis mødelederen forsøger at skære igennem, og den manglende definition af proceduren og konsensus gør at vedkommende ikke har noget mandat til at gøre det. Og således bliver den funktion som kunne være med til at skabe retning og klarhed væsentligt hæmmet.

Bilag 2:51ø viser et eksempel på en mødeleder som smider håndklædet i ringen. Dette var den samme mødeleder som ved møde 2 blev beskyldt for manipulation. Omvendt giver hele bilag 3 (specielt side 52n-53ø, 54m, 55m-n) et usædvanligt eksempel på en mødeleder (ordstyrer 1 som de facto blev mødeleder) som trådte i karakter og styrede mødet fremad. Det skete under heftige protester og beskyldninger fra nogle christianitter, men vedkommende stod fast. Ud fra min vurdering var dette en væsentlig årsag til at der overhovedet kom et kompromis ud af det sidste møde, som ellers flere gange var ved at gå op i røg. Dette er således et eksempel på den retningsgivende effekt som mødelederen kan have, men igen, når der ikke er nogen procedure og klare regler, så bliver det at mødelederen forsøger at tage styring også en del af magtkampen. I dette tilfælde fik dette altså ud fra min vurdering et positivt udfald, men det er klart at det er et utaknemmeligt job at være mødeleder under sådanne forhold. Som mødelederen (ordstyrer 1) sagde på et tidspunkt i løbet af mødet (bilag 3:54n): ”Jeg prøver at få det hele i orden, men ti mennesker råber til mig nu. Det er farligt at sidde med den her mikrofon, kan jeg godt sige jer.”

Kapitel 2

Mødestrukturens historie og oprindelse

I det foregående har jeg afdækket nogle funktioner ved Christianias mødestruktur, og som jeg har forsøgt at vise var disse funktioner medvirkende til, at det var så svært at

opnå et kompromis. Det er ikke givet at disse funktioner ville være problematiske i en anden situation, men da denne mødestruktur er den grundliggende, vil de højst sandsynligt være tilstede.

Interviewene afklarede nemlig at skønt der har været forsøg med alternative mødeformer, så har den nuværende form med monolog og talerliste været klart den mest gennemgående i Christianias historie. Talestoksmetoden¹ har også været benyttet, samt borddiskussioner og paneldiskussioner², men dette har været lejlighedsvis og alt efter hvem der arrangerede møderne.

Monolog-formen, som jeg vil kalde den nuværende form, er altså den grundliggende form. Den er blevet noget mere struktureret end den var ved Christianias begyndelse, i og med at formen med mødeleder, ordstyrer og talerliste er blevet gradvis etableret. Tidligere havde man f.eks. ofte en ”fælles ordstyrer”, som betød at alle i princippet var ordstyrere. Dette fungerede til tider udmærket, og til tider ved at det var den der råbte højest som fik ordet, og til tider var møderne rent kaos. Så skønt strukturen på møderne ikke er overvældende i dag, så var der mindre dengang, og det er i datidens samfundsforhold at jeg mener årsagerne til den nuværende mødestruktur skal findes.

Som en af interviewpersonerne beskrev (og som de andre var stort set enige i) var der 3 hovedgrupper som søgte ud på Christiania i begyndelsen af 70'erne. Den ene var den del af hippiekulturen, som havde boet på besættergårdene rundt omkring i landet, efter at disse var blevet saneret. De havde et ønske om at leve på en anden måde, og definerede blandt andet ”den flade struktur” som kendetegner Christiania den dag i dag. De var ikke videre politiske og ønskede blot at finde en bedre og mere

---

¹ En form som flere indianerstammer har brugt hvor den som har stokken kan tale uden at blive afbrudt, indtil vedkommende giver den videre til den næste i rækken.

² Hvor en gruppe eksperter diskuterer og udtaler sig om et givent emne, eks. konsekvenserne af forbudet mod cannabis.

”naturlig” måde at leve på. Nogle af disse drog også østpå og søgte det bevidsthedsudvidende i form af musik, guruer og stoffer.

Den anden gruppe var derimod stærkt politisk, og det var den venstreorienterede ungdom i form af socialister, DKP’er, maoister, anarkister etc. De tog ikke ud at rejse, men blev hjemme, idet de havde et stærkt ønske om at ændre det eksisterende samfund. De så muligheden for at gøre dette ved at skabe ”det nye samfund” på Christiania, men forsvandt i vid udstrækning i løbet af 1974-76 da det viste sig at der ikke var opbakning til dette.

Den tredje gruppe var folk fra lokalsamfundet, primært Amager og Christianshavn, som typisk var håndværkere og arbejdere. De var ligeglade med politik, og kom for at bygge deres eget hus og for at tjene penge. De tog elementer fra hippiekulturen og fandt ud af lave penge på dem, men deltog ikke i de meget intense diskussioner imellem de første to grupper.

Endelig var der også en stor gruppe folk fra resten af verden, som selvsagt var en meget sammensat gruppe. Naturligvis er denne opdeling en forenkling, men den tjener alligevel til at skabe et billede af, hvor sammensat og broget Christiania var på dette tidspunkt.

Alle disse forskellige mennesker kom ud på Christiania med hver deres drøm. Nogen ville noget fælles, og andre ville bare deres eget, men noget de stort set alle havde tilfælles var, at de havde valgt det eksisterende samfund fra og ikke ville have nogen til at bestemme over sig. Der var således ikke noget samlet fællesskab til at begynde med, i hvert fald ikke noget som man kunne kræve at folk deltog i. Det voksede frem med tiden ud fra behovet for at forholde sig til ting, der som én af interviewpersonerne sagde ”angik andre end mig og min nabo”.

Min tolkning er, at for at alle disse forskellige mennesker kunne indgå i en sammenhæng, måtte den enkeltes ukrænkelighed være sikret. I en situation som denne er det klart, at de eneste fælles beslutninger som kan tages, er beslutninger som alle er enige i – eller mere præcist, som ingen har noget imod – og deraf fremkom

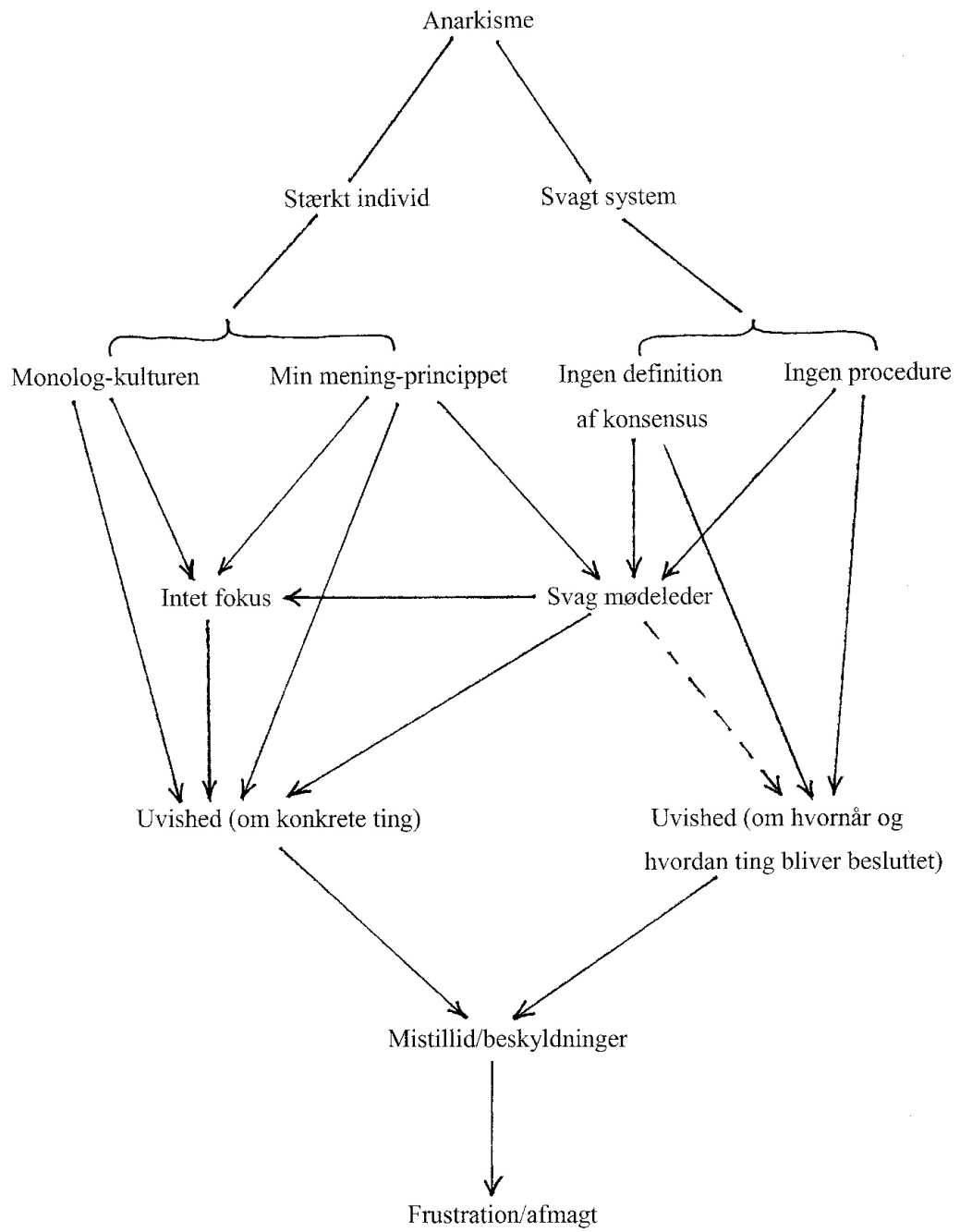
konsensus. Monolog-kulturen og ”min mening”-princippet må i hvert fald delvis ses som et resultat af dette, idet disse funktioner bevirker en ”individets urørlighed” i forhold til fællesskabet. Omvendt må de manglende definitioner af konsensus og beslutningsproceduren, med samt den svage mødelederrolle, ses som en uvilje overfor ”systemet”, og overfor alt hvad der lugter af styring og struktur.

Dette var naturligvis også en del af tidsånden i 70’erne, og ikke et fænomen der var specifikt for Christiania, ligesom konsensus-princippet også var blevet brugt rundt omkring på besættergårdene og de besatte universiteter. Men individets rolle blev nok særligt betonet på Christiania, og med det i baghovedet er fristaden blevet en besynderlig blanding imellem netop denne ”individets urørlighed” på den ene side, og en ekstremt kollektivistisk tanke på den anden som f.eks. kommer til udtryk i at ingen christianitter ejer deres boliger, som tilhører Christiania.

Men boliger er én ting, og mødestrukturen er en anden, og specifikt i forhold til den er der to politiske idealer som er fremherskende: 1. Idealet om det frie, ukrænkelige individ og 2. idealet om det svage eller ikke-eksisterende system. Og fællesnævneren for disse er: Anarkisme. Og således kan man argumentere for, at Christianias mødestruktur er et resultat af den mere eller mindre anarkistiske samfundsorden, som herskede på Bådsmadsstrædes kaserne i starten af 70’erne.

(Figur 1 på side 31 illustrerer de forskellige sammenhænge imellem mødestrukturens idealer, funktioner og fænomener)

Figur 1

Figur nøgle:

Grundlæggende ideal (og samfundsforhold i begyndelsen af 70'erne): Anarkisme

Idealer implicit i mødestrukturen: 1. Det stærke individ, 2. Det svage system

Funktioner ved mødestrukturen: 1. Monolog-kulturen, 2. "Min mening"-princippet, 3. Ingen definition af konsensus, 4. Ingen definition af proceduren, 5. Den svage mødeleder.

Fænomener observeret ved møderne: 1. Manglende fokus, 2. Uvished (om konkrete ting), 3. Uvished (om hvornår og hvordan beslutninger bliver taget), 4. Mistillid/ beskyldninger, 5. Frustration/afmagt.

Pilene indikere årsag og virkning imellem idealer, funktioner og fænomener.

Note 1: Dog er uvisheden (om konkrete ting) *ikke* forårsaget af de forskellige funktioner. Men disse forhindrer uvisheden i at blive afklaret.

Note 2: Endelig er der et generelt element af Ineffektivitet i mødestrukturen, som samtlige funktioner bidrager til. Og denne ineffektivitet fører naturligvis også til frustration/afmagt.

Mødestrukturen i 2007

Det spørgsmål som naturligt melder sig nu er problemformuleringens sidste spørgsmål: Er mødestrukturen tilstrækkelig for det Christiania som findes i 2007? For som vist kan de idealer som ligger implicit i mødestrukturen i høj grad føres tilbage til tilstandene omkring Christianias begyndelse; og Christiania er jo noget ganske andet i dag end det var i starten af 70'erne. Der er opbygget en velfungerende

selvforvaltning med byggekantor, børneinstitutioner og gartnergruppe, etc., samt et velorganiseret kulturliv og et væld af foreninger, og den anarkistiske samfundsorden er således for længst passé.

Det er et spørgsmål som der ikke kan gives noget entydigt svar på, fordi det bunder i en diskussion om hvad Christiania er – og hvad det skal være. Hvis det vigtigste for Christiania fortsat er at sikre den enkelte christianits ubetingede frihed og ukrænkelighed, så er mødestrukturen fin for så behøver man ikke at tage nogen fælles beslutninger. Men hvis Christiania derimod er et fællesskab der skal være i stand til at træffe fælles beslutninger, navnlig om større ting der har konsekvenser for fremtiden, så er den uhensigtsmæssig i flere henseender.

I en situation som denne hvor Christiania er stærkt splittet om et spørgsmål, men hvor en afgørelse er påkrævet, der angiver strukturen ikke nogen fornuftige rammer for at finde en løsning. Og sådanne situationer vil formentlig opstå igen. Indtil spørgsmålet om ejendomsretten er endeligt afklaret får Christiania næppe fred for nogen siddende regering, og selv hvis der bliver fundet en fornuftig løsning på dette spørgsmål, kan der jo opstå nye situationer, hvor Christiania må tage stilling til noget der kommer udefra. Og endelig kan der vel også være interne spørgsmål som skaber stor splittelse, som f.eks. hashmarkedets størrelse og konsekvenser for Christiania.

Hvis Christiania overhovedet skal forholde sig samlet til dens slags spørgsmål, så ville en revideret mødestruktur og beslutningsprocedure være hensigtsmæssig. Christiania er internt blevet langt mere velorganiseret end det var tidligere, og omverdenens mål og ønsker for Christiania presser stadig mere på, og således er der også flere og mere komplekse beslutninger som skal tages. Og som det er nu er mødestrukturen ikke gearet til dette.

Konklusion

Der var fem funktioner eller træk ved mødestrukturen som påvirkede opnåelsen af et kompromis. De første to var monolog-kulturen (formen med ordstyrer, talerliste og mikrofon) og ”min mening”-princippet (den enkeltes tendens til at insistere på sin mening, og på at ville tale ud uden at blive afbrudt). Disse gjorde at talerne berørte mange forskellige emner og sjældent i relation til den foregående taler, hvilket igen gjorde mødets fokus meget diffust. Dernæst var de årsag til at konkrete uvisheder ikke blev afklaret, dels fordi monolog-kulturen ikke muliggjorde dialog, og dels fordi ”min mening”-princippet gjorde at folk i visse henseender ikke var interesserede i at give afkald på deres mening. Og med baggrund i Hal Koch kunne der så vanskeligt opstå klarhed og forståelse.

De næste to funktioner var de manglende definitioner af begrebet konsensus og af beslutningsproceduren. Denne antistruktur gjorde at der ikke var nogen klarhed om, hvordan og hvornår man kunne tage en beslutning. Dette medvirkede til at skabe mistro og frygt for at de andre skulle kuppe noget igennem, hvilket ledte til beskyldninger, som igen ledte til frustrationer og afmagt.

Antistrukturen var også årsag den svage mødelederrolle, idet mødelederen ikke havde nogen struktur at læne sig op ad, og samtidig hæmmede ”min mening”-princippet ham i at skære igennem. Således blev den funktion, som kunne have medvirket til at skabe større fokus og forståelse, hæmmet væsentligt.

I forhold til mødestrukturens oprindelse er det sandsynligt, at den er et resultat af de mere eller mindre anarkistiske samfundsforhold som herskede på Christiania i begyndelsen af 70’erne. Mange meget forskellige mennesker skulle finde ud af tingene sammen, og ingen ønskede at lade nogen bestemme over sig. Monolog-kulturen og ”min mening”-princippet kan ses som udtryk for et ideal om det frie ukrænkelige individ, og antistrukturen og den svage mødelederrolle kan ses som udtryk for en uvilje imod systemer og styring. Fællesnævneren for disse er anarkisme.

Spørgsmålet om hvorvidt mødestrukturen er tilstrækkelig for Christiania i 2007, er en diskussion om hvad Christiania er og hvad det skal være. Hvis fristaden skal være i stand til at træffe større fælles beslutninger, som der potentielt kan være stor uenighed om, så er den nuværende mødestruktur uhensigtsmæssig, idet den gør processen uigennemskuelig og besværlig. Hvis det vigtigste derimod er at sikre individet overfor fællesskabet, så er den fin, for så behøver man ikke at træffe nogen fælles beslutninger.

Videre tanker: Mulig revision af mødestrukturen

For mig at se var der et stort spild af gode kræfter på Christianias fællesmøder i processen i marts måned, og som projektet viser var mødestrukturen i høj grad årsag dertil. Nærværende afsnit må ses som et udtryk for mine helt personlige og uvidenskabelige betragtninger, omkring hvordan Christiania kunne gøre sine fællesmøder mere effektive og samtidig mere menneskelige at deltage i. Og med udgangspunkt i projektet tror jeg at en revision af mødestrukturen vil være brugbar.

Hvis man skulle vælge at foretage en sådan, er der naturligvis nogle ting man må tage hensyn til. For det første virker konsensus-idealet så indgroet på Christiania, at det nødvendigvis må tænkes med i den form man laver. Et repræsentativt flertalsdemokrati ville f.eks. aldrig fungere på Christiania, så mødestrukturen må være designet således at den opfordrer til konsensus. For det andet må man tage hensyn til den nuværende mødestrukturens grundlæggende idealer, så vidt det nu kan lade sig gøre, da disse også har en stor plads i Christianias sjæl.

I forhold til alt dette er det vigtigste for mig at se, at der bliver konstrueret en klar procedure. Dette vil være til gavn for alle, idet det vil eliminere den uvished der er, omkring hvordan ting bliver besluttet, og derfor også meget af folks frygt for at få

noget trukket ned over hovedet. En procedure ville rumme flere elementer, men det vigtigste er formentlig selve mødeformen. Her er det min opfattelse at monologkulturen er ganske utilstrækkelig. Den giver plads til at folk kan sige deres mening, men kun et meget begrænset antal folk, og den er hæmmende for at der kan opstå dialog og synergi.

Et muligt alternativ kunne være at gøre formen med borddiskussioner til den grundlæggende mødeform. Denne form har været anvendt før på Christiania, så de fleste ville være fortrolige med den. Med denne form er man i hvert fald sikker på at alle kommer til orde, hvilket er væsentlig tættere på konsensus end det er, når der kun er tid og mulighed for at de samme 20 mennesker kan udtrykke sig.

Naturligvis er der stadig problemet med hvordan man samler op og kommer videre fra diskussionerne ved bordene. I første omgang virker det nærliggende at en repræsentant fra hver gruppe refererer gruppens forskellige synspunkter for resten af mødet. En mulig vej derfra kunne være at udvælge 5-10 personer fra de forskellige grupper til at sammenfatte et kompromis for den givne problemstilling, hvor man forsøger at inkorporere alle de synspunkter som har været fremført. Dette kompromis må så igen præsenteres for mødet.

En fordel ved dette er, at mødeledelsen slipper for den svære opgave det er at samle op og konkludere, og kan så i stedet fokusere på at lede og organisere mødet. Hvis man imidlertid vælger også at give mødeledelsen denne rolle, bør der i hvert fald være fuldstændig klarhed og accept omkring det. Og under alle omstændigheder bør der opstilles nogle klare regler for, hvad det vil sige at være mødeleder. Man kunne overveje at oprette et decideret mødeledelsessekretariat bestående af et vist antal personer, som fast stod for at indkalde til, arrangere og lede møderne. Dette ville også skabe en vis ekspertise omkring organiseringen af møderne, idet disse folk – når det var de samme fra gang til gang – målrettet kunne eksperimentere med forskellige tiltag og trin i proceduren. Samtidig måtte sekretariatet naturligvis også have nogle klart definerede retningslinjer og rammer.

Endelig tror jeg det ville være hensigtsmæssigt at have en nødløsning i baghånden, i de tilfælde hvor det ikke er muligt at blive enige. En sådan løsning kunne være en afstemning, som krævede at 75% stemte for et forslag, for at det kunne gennemføres. Dette ville være en definition af konsensus, i de situationer hvor det ikke giver sig selv. Taberne ville – uanset hvem det bliver – sikkert stadig være sure og skuffede, men fordelene ved en sådan løsning er, at når man har noget så klart som en procentsats at holde sig til, bliver det sværere at beskyjde hinanden for manipulation, og således kunne man slippe for mange af de opslidende diskussioner. Den eneste måde man ville kunne manipulere på i forhold til en sådan regel, var ved at overbevise folk om hvad de skulle stemme. Og hvis det skal virke må det ske åbent og oprigtigt, og så kan det dårligt kaldes manipulation.

Dernæst virker det også vigtigt at få fastlagt fællesmødets beføjelser. Mere præcist, i hvilke henseender kan fællesmødet træffe beslutninger, og i hvilke kan det *ikke*. Dette vil også være en inkorporering af den nuværende mødestrukturens grundlæggende idealer, idet det så bliver tydeligt hvori fællesmødets ("systemets") magt består, og hvad der er op til det enkelte individ. Altså en sikring af individets ukrænkelighed på visse punkter. Hvilket igen vil mindske frygten for at få noget trukket nedover hovedet.

Udover dette kunne man også overveje en model, hvor man i højere grad inkluderede områdemøderne i beslutningsprocessen. Man kunne forestille sig en model hvor man for eksempel holdt et fællesmøde en gang hver 3. uge. To dage før dette skulle der så være områdemøder, hvor fællesmødets dagsorden blev diskuteret. De respektive områder skulle så sende et antal repræsentanter til fællesmødet, svarende til områdets størrelse. Og disse mennesker som så udgjorde fællesmødet, måske 50-70 personer, skulle da træffe beslutninger om dagsordenens punkter via konsensus.

Dette ville være en form for repræsentativ konsensus. Fordelen ville være at man ville få diskuteret tingene grundigt igennem inden fællesmødet, og de repræsentanter

fra områderne som gik til fællesmøderne ville kende problemstillingerne og argumenterne for og imod. Samtidig ville fællesmødet blive væsentlig mere overskueligt når der var færre mennesker tilstede, og derfor højst sandsynligt også mere effektivt.

Denne form kunne muligvis fungere ”til daglig”, skønt i krisetid er det nok mere tvivlsomt. Med den tradition der er for selvbestemmelse på Christiania, er det nok ikke sandsynligt at folk ville nøjes med at diskutere på et områdemøde og derefter overlade beslutningen til nogle repræsentanter på fællesmødet, hvis det var en beslutning som havde væsentlig indflydelse på deres liv. Ikke desto mindre kunne denne model måske lette beslutningsprocessen i fredstid. Og i øvrigt kunne man have som sikkerhed at hvis der var tilstrækkelig store protester imod en beslutning, så ville den ikke blive gennemført og måtte så på en ny runde på område- og fællesmøder.

Følgende er de punkter man kunne tage op til overvejelse i forbindelse med en revision af mødestrukturen og etableringen af en procedure:

1. Ændring af mødeform, evt. valg af modellen med borddiskussion.
2. Definition af mødeledelsens rolle, evt. oprettelse af et sekretariat.
3. Beslutning af nødløsningsfunktion såfremt man ikke kan blive enige, evt. afstemning med 75% stemmer for, for at noget kan godkendes.
4. Definition af fællesmødets kompetence.
5. Evt. en form hvor fællesmødets dagsorden diskuteres i områderne, og disse så sender et antal repræsentanter til fællesmødet, som derefter træffer beslutninger via konsensus.

Abstract

Projektet er et studie af Christianias konsensus-demokrati som det fungerede i den beslutningsproces fristaden gennemgik i marts 2007. Det fokuserer specifikt på den betydning mødestrukturen- og kulturen havde for processen og for opnåelsen af et kompromis. I projektets kapitel 1 fremhæves der fire fænomener som blev observeret ved møderne, og fem træk eller ”funktioner” ved mødestrukturen. Derefter diskuteres det i hvilken grad funktionerne var årsag til fænomenerne. I kapitel 2 søges årsagerne til den nuværende mødestruktur afklaret, og det sandsynliggøres at de skal findes i den mere eller mindre anarkistiske samfundsorden som herskede på Christiania i starten af 70’erne. Endelig diskuteres det kort hvorvidt den nuværende mødestruktur er hensigtsmæssig for Christiania i 2007.

English Summary

This project is a study of the consensus democracy of the freetown of Christiania, as this functioned in the decision making process in March 2007. It deals specifically with the significance of the structure and culture of the meetings, in the process of achieving a compromise. Chapter 1 highlights four phenomena observed during the meetings and five of the “functions” of the meeting structure. It then discusses the functions significance to the phenomena. Chapter 2 explores the roots of the present meeting structure and argues that these are to be found in the more or less anarchistic social order prevailing on Christiania in the early 70s. Finally, it discusses whether the present meeting structure is suitable for Christiania in 2007.

Litteraturliste

Fristaden Christianias Baggrundsgruppe (2005). *Christiania – En hvidbog i farver*.
Fristaden Christianias Baggrundsgruppe.

Hegland, Tore Jacob (1981). *Aktionsforskning. Erfaringer og refleksioner*. Nyt fra
Samfundsvidenskaberne.

Koch, Hal (1981). *Hvad er demokrati?* 4. udgave. Gyldendalske Boghandel, Nordisk
Forlag A.S. Copenhagen.

Kristiansen, Søren & Krogstrup, Hanne Kathrine (2005). *Deltagende Observation –
Introduktion til en samfundsvidenskabelig metode*. 1. udgave, 2. oplag. Hans Reitzels
forlag.

Landsforeningen af Økosamfund, (2003). *Økosamfund i Danmark – Hvordan
drømme bliver til virkelighed*. Redigeret af Allan Elm og Troels Dilling-Hansen.
Landsforeningen af Økosamfund.

Landsforeningen af Økosamfund (1997). *Økosamfund i Danmark – Bud på
bæredygtig udvikling*. Indtryk.

Ludvigsen, Jacob (2003). *Christiania – Fristad i fare*. 1. udgave, 1. oplag. Ekstra
Bladets Forlag.

Miljøministeriet (1991). *Lokalplan for Christiania, januar 1991*.

Ovesen, Jan (1989). Gæsten og storpolitikken. Dialog med Pashia-folket i Afghanistan. I: K. Hastrup & K. Ramløv (red). *Feltarbejde. Oplevelse og metode i etnografien*. Akademisk Forlag.

Suskiewicz, Felicya; Olesen, Lisbeth; Barsø, Mette; Prag, Mette; Petersen, Ole Sønderby; Kragh, Svend Erik. *Christiania på arbejde – Statusrapport: Fra vision til virkelighed*.

Thyssen, Ole (1994). *Kommunikation, kultur og etik*. Handelshøjskolens Forlag.

Bilag 1

Møde 1 - torsdagsmødet, 22. marts, Den Grå Hal

Mine noter fra mødet – ting skrevet efter tankestreg i venstre margenen blev sagt i mikrofonen:

Fællesmødet er startet.

”Christiania du har mit hjerte” synges.

Der klappes og piftes spredt.

Mange mennesker tilstede – måske 300

- CA’s advokat: Taler om hvorfor er beslutningen er vigtig. Visse ting mangler at blive forhandlet
  - færdig i et ja. Det skal besluttet nu. | Korte spredte klapsalver.
- Mødeleder: Henstiller til korte indlæg.
- Christianit A: Taler imod oponents-undersøgelsen. Klapsalver.
- Én taler for opo-undersøgelser. Siger det blot handlede om at afklare folkestemningen.
- Konsensus handler om at finde en løsning i enighed – hvor lille et mindretal skal have lov til at blokere for ting?
- Mødeleder: Én har sagt: Konsensus handler ikke om at alle bliver enige, men om at finde en balance.
- Mødearrangør: Viser oponents-lagkagen (en cirkel-illustration hun har lavet for at anskueliggøre procentsatserne på ja-nej-og-ikke-vælgere). Hun ser det som et redskab i dag, til at finde en beslutning.

- Mødeleder: Hvordan kan vi finde en afgørelse. 1. Del salen. 2.

Underskriftsindsamling. 3. vil dem der ikke har stemt give deres mening til kende?

- Mødearrangør: Foreslår en proces til at finde en beslutningsform.

Flere råber nej rundt omkring med jævne mellemrum.

- Mødearrangør: Efterspørger flere forslag til en beslutningsform. | Folk på talerlisten snakker om

alt muligt andet.

- Én siger: Vi bliver nødt til at snakke om den oponents-undersøgelse. Store pift og klapsalver.

- En anden siger: Drop oponents-undersøgelsen i aften og lyt til hinanden.

Klapsalver.

- Mødearrangør: Efterlyser forslag igen.

- Advokat: Vil gerne give CA et godt råd. Det her er for vigtigt til at diskutere hele aftenen. Tror

IKKE på et ja eller nej på 52% eller 53%. Et nej skal være helt. Bifald. Et ja skal være helt.

Foreslår 2/3 afgørelse. Klapsalver.

- Githa: Ikke lange indlæg og diskussioner. Find en beslutningsform. Foreslår at dele salen nu. |

Nogle klapsalver. Spredt uro. Folk rejser sig og begynder at dele sig. Noget uklarhed og uvished omkring det. Noget håndgemæng og skænderi et enkelt sted i nærheden af mig. "Fy for helvede" er der én der råber.

Nogle deler sig, nogle taler, uklarhed om hvad der sker.

- Mødeleder: Foreslår at folk sætter sig og man fortsætter med at finde en beslutningsform.
- Christianit A: Man aftaler hvis man bliver enige. Ellers ikke.

Mødeleder foreslår 5 min pause.

Pause. Salen syder. Mere stille end før dog. Folk snakker med hinanden rundt omkring. Én græder: ”Man kan da ikke begynde at slå på hinanden til fællesmødet”. Refererer til det der skete lige før.

(Min kommentar: Ingen retning på dette møde. Planlæggerne forsøgte det i starten, men det er diffust og rodet nu. Laise-faire stemning.)

- Mødeleder: Så starter vi mødet. Appellerer til ikke at slås. Klapsalver.
- Jeg fik en på hovedet fordi jeg smilede til ham. Det holder ikke på Christiania.

Råb fra Christianit F: Skal jeg komme og give dig en flad til?!

- Mødeleder: Er der andre forslag til beslutningsform?
- Christianit B: Christiania – opfindsomt. Vi må finde en 3. vej. FN klimakonference i 2009 i København. CA kan vise en vej.
- Advokatens forslag om beslutningsform det bedste. Foreslår at ja-siden går med på et nej.
- Lad være med at stemme.
- Uenig. Stil os i salen. Prøv igen. Det gik lidt hurtigt før. Nogle klapper.
- Christianit C: Tænk over konsensus. Det er ikke et sted. Det er en bevægelse mod enighed. Må se hvor bevægelsen går hen. Villighed til at flytte sig. Dette er konsensus. Forkert at sige man ikke må bruge afstemninger i konsensus. Det må man godt – et redskab.

- Advokat: Konkret forslag. Enighed om at føre retssagerne virkede meget stærkt i sin tid. Vigtigt at tilkendegive sin mening. Foreslår håndsoprækning. Klapsalver. Knud: Er fællesmødet enige i en uforpligtende håndsoprækning? Ja? Spørger om det modsatte. Enkelte råber nej.
- Christianit D: Dette ligner gymnastiske øvelser for at få et ja. Der råbes ”hørt”. Hun er træt af medierne, irriteret over at få valgresultatet i medierne før på fællesmødet.

Stort flertal for håndsoprækning.

Håndsoprækning på ja: Mange hænder.

På nej: Også mange – måske lidt færre. Opråb bagfra.

På ved ikke: Nogle få stykker.

- Spørger om advokaten har fået et klart billede af dette.
- Advokat: Tæt på at være uløseligt. Man må tage en snak, og hvis folk ikke flytter sig er det håbløst.
- Christianit E: Mødte en korsvej i sit liv. Slog plat og krone. Han er ikke bange for ja eller nej. Tage en beslutning uden at lade sig tyrannisere. Slå plat og krone og lad det afgøre det.
- De har smadret Ungdomshuset. Vi har været her i 35 år. Jeg har skiftet på 2 dage. Lad os sige nej. Store råb og klapsalver.
- Jeg er først og fremmest CA-nit. Jeg ligger bare i vejen for folks projekter. Lad os se hinanden i øjnene mens vi går under.

(Generel taler-liste kører ligesom nu, uden at det er blevet sagt eksplicit.)

- Christianit F: Regeringen smed en plan ind i mellem os. De truede (huse) må afgøre hvad de synes. Det er deres røv. | Taler imod aftalen. Taler lang tid. ”Nu har vi hørt det” siges det. Han vil have lov til at sige sin mening.
- Sig nej. For mange men’er og hvis’er i et ja. Kald en spade for en spade. Ked af forhandlingsforløbet.
- Ordstyren: Vi følger ikke planen. Korte indlæg.
- Forhandlinger slut. Kan sige ja til Thor P’s plan. Kan sige ja til udspillet. Advokaterne arbejdede på højtryk. Resultatet var for godt til at være sandt. Fik tilbudt en milliard i tilbuddet. Der må stikke noget under, tænkte folk. Kaos brød løs. Polariseringen var lykkedes.
Vi skal sige ja til fællesskabet. Bygger fællesskabet på trusler, gæld og frygt? Frygt skaber had, had skaber grådighed. Hun har svært ved at se et CA der lever op til sine værdier: Ingen rygmærker, ingen vold, etc. Havde svært ved at forklare sig i Italien (Damanhur). Kan kun sige ja.

Der råbes: Det er synd, vi kan godt stå sammen.

- Der svares: Hvis det bliver med trusler og vold så er jeg ikke med! Store bifald.
- Probs til Christianit A (hans protestdemonstration imod afstemningen) og advokaten. Ville selv nej, men vil respektere et flertals-ja. Mener at forhandlingsgruppen må opløses. Må lade folk tale, og må anerkende hvis stemningen rykker sig. Vil anerkende og respektere hvis det rykker sig til et ja – og til et nej.
- Mødeleder: Hvis det rykker sig ja, vi må håndsoprække om en times tid.

Bilag 2

Møde 4 - torsdagsmødet, 29. marts, Den Grå Hal

Dette udpluk fra mødet illustrerer det manglende fokus og uvished om konkrete ting som ikke bliver afklaret. Med fed skrift er fremhævet de kommentarer som omhandler 2 specifikke emner: Retssagernes mulige opsættende virkning på salget af byggegrunde, og Realdania fondens intentioner. Diskussionerne om disse emner føres på kryds og tværs igennem mødet.

Cirka 40 min. inde i mødet:

- Christianit G: Henleder opmærksomheden på retssager. (Lidt flere mennesker tilstede nu). **Staten kan kun sælge Røde Sols Plads hvis retssagerne går med dem. Og ikke så længe retssagerne kører. Vi vil have forkøbsret til ALLE byggefelter på CA. Vil have bemyndigelse fra CA til et undersøge sin finansieringsmodel (om at købe CA selv).** Ingen ca-nitter skal smides ud med mindre vi selv gør det. Hvis ikke jeg får bemyndigelse til at gå ud og rejse nogle penge, vil jeg gøre alt for at få et nej. Tag det som en trussel eller lad være. Kraftige klapsalver nogle steder.
- Mener udkastet rummer alle de ting vi har snakket om. Mener ikke vi får lov til at købe alle byggefelter. Christianit G kan undersøge mulighederne for køb af Røde Sols Plads.
- Christianit K: Har ikke været med til det der er nu. Blev lavet om hos Christianit L og Christianit T. Læser sit eget op. – Den er mere tro mod Ordstyrer 1s loyale referat af i søndags. | Lidt diskussion, spørgsmål/svar frem og tilbage. Christianit K mener ikke hans punkter kom med fra igår. Nogle siger ”stærkt Christianit K” – Christianit F, Christianit G.

- Jeg kan godt få os til at blive enige. Vil I have CA fuld af beton og lejligheder? Så skal vi ikke sige nej. Christianit K, drop ja/nej og få svinehunden op ad hullet så vi kan se den. Et par klapsalver. Temmelig energiløs stemning.
- Lad os ikke diskutere ja/nej. Vi og DK skal forstå vores svar. Hvorfor fremfører folk det de gør, måske fordi de har en personlig dagsorden med det, f.eks at kunne købe deres eget hus. Christianit G, fint, fund-raise. Find konsensus om udkastet. Store klapsalver.
- Mødeleder: Fat nu at vi må lave noget midt imellem, husk det når I taler.
- **Christianit R: Retssager har ikke opsættende virkning, nævner sagen om metroen, de lokale som anlagde sag tabte den og Øresunds-selskabet byggede bare videre, både under og efter retssagerne. Klapsalver.**
- Christianit F: Hvis folk har noget imod Christianit Gs forslag, lad dem sige det. Retssagerne er vi fælles om, intet andet. Lad os få masser af advokater, så tager det meget længere tid, fint. Har intet imod CAs advokat, – Ja er ja til deres vej. Sidste chance for at undersøge andre former.
- Udkastet, der er ikke sket noget nyt. Stadig et ja. Den nye fascistiske regering samlede os... | Diskussion imellem taler og Christianit T (som sidder ved mødelederbordet). Han er sur, vil sige hvad han mener. Christianit T sagde: Snak ikke ja/nej Lidt rod. Mødeleder giver Christianit U ordet.
- **Christianit U: Realdania vil anerkende fællesmødet. (retter misforståelser) Realdania har muskler til at hjælpe os. En stærk ven. De giver penge til voldanlægget, men for at hjælpe os. Meget mistænksomhed i luften. Store klapsalver.**
- Kunne som nej-siger nok godt leve med slutningen i tirsdags. Kan ikke forholde sig til Christianit Gs forslag, vil ikke sætte sig i gæld. Arbejd videre hvis det er godt. Udkastet en udvandet version af i søndags. Synes søndags var meget konkret, dette for kompliceret. Vil høre Christianit Zs forslag igen.

Udkastet for svagt. Det flyder. Der er ingen krav. Vil kæmpe sammen med ja-sigerne, selv om han er nej-siger, for det fra i søndags. Klapsalver.

- Tak til forhandlingsgruppen, og folk der har gjort en masse. Uvidenhed, så bliver man bange. Vil ikke have mange små boligselskaber. Gør det sammen. Går ikke med til man kan købe sin bolig, Christianit K! Store klapsalver.
- Hvor er prøve-perioden?
- Mødeleder: Vi er i gang med at skaffe .... råskitse.
- Christianit W: Godt udkast, bange for det blot er en pæn måde at sige nej på. Vigtigt at have DK med os. F-gruppen, godt arbejde.
- Ordstyrer 1: Hold jeres støn, etc. tilbage selv om I ikke er enige med taleren.
- Ordstyrer 2: Christianit G, fint, undersøg din model. Nævner og fortæller hele tilblivelsesprocessen omkring udkastet. Alle dem der var inde over, mig blandt andre. Mener generelt at udkastet rummer søndagens punkter. Store klapsalver.
- Sætter pris på de sociale millioner og f-gruppens arbejde. Jeg er blevet ædru for statens penge, de sender en læge om onsdagen, etc. Lad os da tage det.
- Vi er ca-nitter. Fedt. Men vi bliver ikke enige. Vi kan ikke give noget svar.

Folk er trætte, mange møder, ikke meget energi i diskussionerne.

- Christianit J: Mange gode forslag, men deadline 1. april? Jeg er totalt rundforvirret. Træt af papirer jeg ikke kan forstå. Disse møder ekstremt opslidende. Respekt til advokaten, han er vores ven. Find søndagsbrevet frem.
- Christianit U læser søndagsbrevet op. Der klappes – dén er god, siges der.
- KAB ikke inde her, det bliver vores boligselskab. Det bliver underopdelt efter områderne. **Christianit Gs forslag, skønt. Men staten vil ikke sælge til os. Derfor kom Realdania, de er reelle, vil gerne hjælpe os. Ingen paranoia. Hvorfor lyttede ingen til historien om metroen?**
- Christianit M: Find kompromis. Udkastet, gangbart kompromis. Brevet fra i søndags, et blankt nej. Christianit Gs forslag, forfriskende, eneste reelle forslag

fra nej-siden. Dog – privatfinansieret lån bliver meget dyrere. Begge parter har givet sig meget, når vi vedtager det her (udkastet).

- Christianit H: Kan ikke lide ordet ”imødekomme”. **Realdania, hvis først de kommer herind, så kommer de til at styre alting. Fællesmødet bliver nedlagt, og CA bliver sat under administration.** Udkastet, det er for svagt formuleret, synes han.

- **Ting må afklares om Realdania. Sig til Thor P vi er blevet syge.**

Konfliktmægler: Værdier er ikke til forhandling.

- Christianit L: Afklarer noget omkring en konfliktmægler fra Centropa. Udkastet et bredt forsøg, rigtig mange har været inde over. Til Christianit H, hvis man bliver ved at råbe ”dumme svin” efter folk, så bliver de sure. Og så kan man sige ”se, de er nogle dumme svin”. Formulér udkastet positivt.
- Fornemmer en afmatning. Lad os nu blive færdige. Det er jo det der er nu. Vi gider ikke mere. Lav 1. aprilsnar i pressen. Klapsalver.
- Christianit I: Ja, der er mange udkast. Men tilbage til søndag. Jeg er ikke paranoid (nej-siger), har bare en anden mening. Store klapsalver.
- Mødeleder: Så er der time-out. Hvis folk har nogle forslag til ændringer, kom op til bordet. 15 min pause.

Christianit T læser pressemeddelelsen om Agenda-21 beslutningen op.

- Ordstyrer 1: Målsætningen, lad os holde fast i den. | Hold nu kæft, råbes der – der er pause!

Lang pause: 20-30 min. Meget løs, diffus stemning. Ingen klar idé om hvor i hallen arbejdet med udkastet foregår.

Pause slut. Mødeleder læser ændringen op. Nogle råber lidt til sidst. Christianit G: Hvorfor skal det ikke være ubetinget at vi kører vores retssager?

- Mødeleder: Fordi der er 50% ja-sigere som så ikke kan være med.

Protester, mødelederen vil ikke være mødeleder længere. Rod, hvem styrer? Skal vi gå hjem? Ja/nej råbes der rundt omkring. Christianit P tager mødelederrollen. Ikke alligevel. Ordstyrer 1 vil fortsat styre ordet. Der ender med at køre talerliste igen. Én frafalder. Christianit B siger vi er ved at opgive brugsretten. Christianit Y kommer med et par Gandhi-citater.

- Christianit V: Nej til Thor Petersen, ja til planen. Nej er at kæmpe ”imod” – ja er at kæmpe ”for”. (Taler voldsomt og følelsesladet). **Træt af konspirationsteorier mod Realdania, de penge de har afsat til voldanlægget og som der er så meget mistænksomhed omkring, er afsat til Vestvolden, et helt andet anlæg end det der huser Christiania.** Klapsalver.
- Fogh kunne ikke lide smagsdommere. Nedlagde alting. **Retten afgør om sager har en opsættende virkning.**
- Jeg kan snart ikke mere. Synes udkastet er fint. Træt af os selv.
- Forslag: Vil sende pariret fra i søndags og udkastet fra idag.
- Nu laver vi det udkast, selv om der er 70% af CA der siger nej.
- Nogen siger de ikke kan lide advokaten, men hvad så med alle de advokater... Håber alle er enige om at ingen ejer deres huse herude. Bifald.
- Mener ikke vi kan sige noget. Vi ved ikke hvad der sker.
- Christianit K: Søndagens møde, der var konsensus om at sige ja, så det blev tolket som et nej. Vil ikke være med i boligforeningen.

Christianit H brokker sig.

- Christianit L: Giv Thor P to tilbud. Han kan sige ja til modifikationerne, eller ja til at give CA 3-6 måneder til at rejse pengene til en fond.
- Christianit W: Sig ja, men vi vil køre retssagerne + noget nede under.
- Ordstyrer 1: Kan ikke svare både ja og nej.
- Man kan ikke normalisere u-normale mennesker. Man bestiller ikke andet end at ånde sammen. **Synes Realdania har brugt Christiania som middel, ikke som mål.**

Bilag 3

Møde 5 – fredagsmødet, 30. marts, Den Grå Hal

Mødet har kørt et stykke tid på dette tidspunkt, og der er to forslag til et svar som konkurrerer. Det ene som kaldes ”udkastet” og som er et sammensurium af mange forskellige forslag som er blevet revideret løbende henover fællesmøderne, og det andet som kaldes ”søndagsudkastet” eller bare ”søndag” som er en temmelig kort formulering som blev lavet på søndagens fællesmøde, og som der var bred konsensus om. En tredje formulering kaldet ”brobyggeren” er der enighed om at bruge som pressemeddelelse.

Mine noter fra mødet:

- Ordstyrer 1: Lad os prøve at lave en konklusion. | Lidt ballade om det. Folk vil gerne have en konklusion. Mødeleder får lidt modstræbende mikrofonen.
- Mødeleder: Hm, lader til mest stemning for udkastet og brobyg som pressemed. | Stort langt bifald. Få protester. Nogle mener også søndagsudkastet.
- Ordstyrer 1: 2 muligheder: 1. Søndags + brobyg. 2. Udkast + brobyg. | Mest bifald til udkast. Intens stemning, spredt råb og diskussioner. Lidt tvivl om hvad søndagsudkastet er. Ordstyrer 2 læser det op. Og det som det blev skrevet om til (noget længere). (meget lang). Nogle klapsalver.
- Mødeleder: 2 muligheder. I begge er brobyg pressemed. Er det så udkast eller søndagsud. Lad os snakke videre. | Protester. Alle råber: Nej! Vi vil være færdige.

Ordstyrer 1 styrer hårdt. Skaber nogen lunde ro. – Ordstyrer 1: Mødet er IKKE slut. | Intens stemning. Kamp om styringen. Ordstyrer 1 styrer. Flere prøver at skære

igennem, går op til mødelederbordet, etc. Spørger til de forskellige forslag. Ordstyrer 2's: Er folk tilfredse? Der er mange. Folk råber. Ordstyrer 1 skærer hårdt igennem: siger "Hold kæft!" til christianit G i mikrofonen. – Ordstyrer 1: 3 muligheder, kort søndag, lang søndag, udkast – alle med brobyg som pressem. | Læser christianit G's forslag op. Alle med på brobyg som pressem. – Ordstyrer 1: Det er vedtaget. | Smil og klapsalver. Christianit H råber og brokker sig.

- Mødeleder: Lukket talerliste pt. | Der sker lidt frem og tilbage. – Mødeleder: Nå, den fortsætter. | Christianit H får lov at tale.
- Christianit H: Advokaten, sagde ja, med retssager. Ja-siger, gå over til ordstyrer 2's forslag (søndag). Hvis I gerne vil have ja og nej krig for al fremtid, så sig JA!
- Mødeleder: Det er ikke ligefrem befordrende for noget som helst at true.
- Christianit I: Synes udkastet et ja. Kan ikke acceptere det. Søndag lang bedst.

(Beslutningen er taget – det bliver nej uanset hvad – min kommentar)

- Christianit J: Ja til søndag lang, christianit G's forslag godt. Brobyg godt.
- Christianit G: Søndag lang, god når man siger nej, men dårlig i pressen. For lang. Kan ikke forsvares. Retssagerne, køb tid, brug den. Vil forsvare sine 4 linjer i medierne. For fuld skrue. (Taler meget - medrivende taler).
- Christianit K: Vi kan ikke kræve at nogen deponerer deres retssager. Det bør stå på papiret. | Ordstyrer 1 prøver at påpege noget. Nogle protesterer. "Nu må du holde op, Ordstyrer 1", råber Christianit H. Christianit K fortsætter. Store nej-råb imod ham.
- Ordstyrer 1: Der er nu dukket nogle nye ting op (ca 6 forslag nu igen). – Nogle individuelle og kollektive retssager. Noget der skal afklares.
- Christianit L: Søndag kort, lang, udkast, de ligner hinanden. Hvis søndag lang, så skal den redigeres. Foreslår Ordstyrer 2 læser den op igen. | Nej, siger

nogen. Ja, lidt færre. – Christianit L: Grundlovssikret ikke at skulle deponere sin retssag. Behøver ikke blive nævnt.

- Christianit K: Vil have med, at ingen kan tvinges. | Lidt rodet/intens stemning.
- Christianit M: Alt er nej, undtagen udkastet. Det er svagt kompromis. Det må med for at tilgodese ja-sigere. Ellers er der nogen der træder et skridt tilbage. Store klapsalver.
- Christianit N: Udkastet ikke et klart ja, medierne idag: kun ja er ja. Kan ikke stå inde for ordstyrer 2's (søndag). Hvis vi skriver i udkastet at ingen kan tvinges til at deponere deres retssager, kan vi så blive enige? | Der foreslås tænkepause. Mødeleder spørger om man kan gå med til det? Mange siger ja. Christianit K nævner sin sætning, den er ved at blive sat ind i dokumentet. Christianit G protesterer voldsomt mod Ordstyrer 1 og proceduren. Ordstyrer 1 sætter ham stille og temmelig roligt på plads. Mødeleder spørger til Christianit G's forslag. En del siger ja, flere nej. – Mødeleder: Skab samling, det med den 3-spaltede og sætningen (det nu reviderede udkast).

(...)

- Christianit O: Vi er kommet langt, kom nu. Vi har et ansvar overfor resten af verden. Kom nu, lad os give Thor P røv og gå til demo sammen i morgen. Kom så videre!!! Kæmpe bifald.
- Ingen afkald på den kollektive retssag.

Rod. Røde Sols Plads diskuteres. Skal forkøbsret til alle byggeretter med? Stor uenighed.

- Ordstyrer 1: Jeg prøver at få det hele i orden, men ti mennesker råber til mig nu. Det er farligt at sidde med den her mikrofon, kan jeg godt sige jer. | Intens stemning.
- Bedre med en åben aftale, end en alt for fast. Spillerum.

- Mødeleder: (noget med nogle rettigheder). Det har vi allerede. (i dokumentet)

(Ævl og bævl og kævl – min kommentar)

Christianit H ævler. Folk protesterer og beder ham sætte sig.

- Ordstyrer 1: Vi skal have et klart svar til pressen. Og staten. Skal redigeres om et øjeblik af nogle folk der kan repræsentere os. | Ordstyrer 1 vil have det gennemrettet. Snak mellem ordstyrer 1 og salen. Ordstyrer 1 får nogle til at redigere udkastet. Christianit N og en anden redigerer. De arbejder. Mange står omkring dem. Blandet diskussion og råben.
- Christianit P: Nej-sigerne har fandeme bøjet sig langt. Ingen enighed, så bliver det nej. 32 timer, 1. april. (klokken er 01:00)

Der sker en redigering af dokumentet. Mange mennesker omkring bordet. Intense, heftige diskussioner. Tiden går.

Ordstyrer 1 fjerner folk fra bordet. Kun 3 skal sidde og redigere. Christianit N, Christianit G og Christianit I bliver siddende. De diskuterer længe. Fællesmødet er på pause.

Der går et kvarter. Christianit N rejser sig op og råber : ”Christianit G, du hører kun din egen dagsorden. Jeg gider ikke høre på dig mere!” Han råber igen.

Redigeringsgruppen opløses. Ordstyrer 1 prøver at få mødet videre. Christianit P hopper og danser: ”Det er snart slut, 1. april, ingen enighed = nej – kan I mærke det?”

Christianit L læser en kort pressemeddelelse op. Temmelig bred enighed om den. Lidt frem og tilbage. Christianit G får mikrofonen. Han snakker længe og råber ikke, men stærkt indtrængende: ”Mit forslag er kompromisset”. Flere griner. Færdig.

Flere vil have ordet. Ordstyrer 1 lettere frustreret – ”hvem skal have ordet?”

- Christianit Q: Tag christianit L’s korte pressemeddelelse. Christianit G’s forslag, et klart nej. | Går Christianit G’s forslag igennem punkt for punkt og viser at det er klart nej. Under protester fra christianit G.

- Ordstyrer 1: Drop jeres forfængelighed og lad os komme videre. Vi skal have lavet et produkt. Vi skal have formuleret et kort svar til pressen, og vi skal have redigeret udkastet. Hvis folk taler om andet, vil jeg skrue ned for mikrofonen.
- Christianit K: Kan ikke lide pressemeddelelsen, klart ja.
- Christianit R: Vi må respektere udkastet. Kom videre! Mange fællesmødernes arbejde i det. Det er et møde mellem ja og nej.
- Christianit I: Vi siger ja, men vil under ingen omstændigheder droppe kollektive rettigheder. | ”Skriv det ned!” Siger christianit Q. En bums i rullestol med brækket ben rejser sig og råber ”kollektive rettigheder er noget vås!”
- Ny taler: Ævler lidt om ja/nej, bliver sat ned.
- Christianit S: Lad os nu vedtage det udkast vi har og så holde demo i morgen.

Christianit T vil sige noget om pressemøde. Udkastprocessen fortsætter. Ordstyrer 1 siger det sejler lidt. Mødeder prøver at få mikrofonen. Christianit M får den. Foreslår et par rettelser til udkastet.

Intens, dynamisk proces frem og tilbage, rettelser foreslås og diskuteres, det går hurtigt – Ping, pang, pong.

”Vi vil ikke opgive vores retssikkerhed!” Klapsalver.

Det hele virker meget tilfældigt. Ingen ordentlig retning her. Det sejler. Rettelser bliver forsøgt foreslået, men kommer ikke rigtig igennem. Folk skændes igennem mikrofonen og udenfor mikrofonen. Ikke flere steder på én gang, det kører et sted, mødet er ligesom blevet en organisme, men uden rammer og orden.

Der udvikler sig en disput om retssagerne og retssikkerhed. Der kører en talerliste igen. Christianit N starter og siger hvorfor det ikke kan gå at droppe retssagerne... helt. Christianit I ...

(... Jeg er pissetræt – min kommentar)

Skrevet efter mødet: Her stoppede jeg med at tage noter, orkede det simpelthen ikke mere, men jeg blev til den bitre ende. Det næste stykke tid og egentlig resten af mødet... nogle timer, det sluttede halv fem, kom til at handle om retssagerne. Det blev til at det var det der var stridens æble – hvorvidt man skulle hæve nogle af retssagerne når en aftale var kommet i hus, eller om man ikke ville give afkald på noget som helst.

(...)

Bilag 4

Spørgsmål til interview 2

Normal-formen og andre møde-former igennem Christianias historie:

Den mødeform som har været brugt på de sidste møder – altså med taler-liste og tilråb fra forsamlingen – har det været normen igennem Christianias historie?

Jeg har hørt tale om andre former, med tale-stokke og panel-diskussioner etc., hvor meget har de reelt været brugt?

Kan man sige at panel-diskussioner f.eks er mere orienterende, mens større deciderede beslutninger bliver taget via normal-formen?

Normal-formens opståen; årsager dertil og grundliggende idealer:

Hvis denne form er normen, hvordan opstod den så? Hvorfor blev til det, eller hvorfor valgte man lige netop at holde møderne på den måde?

Flere gange på møderne hører jeg dette ”jeg siger bare *min* mening, og det har jeg lov til!” Er det et levn fra hippie-tiden om at man ikke må begrænse folks ”frie udtryk”, og er det det der så manifesterer sig i den pågældende mødeform, hvor den enkelte taler alene til han/hun er færdig? Er det det anarkistiske element der slår igennem her?

Christianias sammensætning før og nu:

Hvad var Christianias sammensætning, hvilke mennesker var der i de første år? I hvilken grad og på hvilken måde var det organiseret?

Hvordan er dette anderledes idag? Hvilke mennesker er der på Christiania idag – og i hvilken grad og på hvilken måde er det organiseret pt?

Christiania har tilsyneladende ændret sig meget igennem tiden. Er udviklingen i mødekulturen (taler-liste, tilråb) fulgt med Christianias øvrige udvikling? – Eller er normen og strukturen på møderne i alt væsentlig den samme som i 70’erne?